تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۲۵
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۴/۲۹
صفحات: ۱۳۸-۱۲۷

نقش مشارکت مردمی در اقتصاد و مدیریت شهری
(مطالعه موردی: شهر آمل)

رحیم بردی آنامرادنژاد[1*]
سیما بوذری[2]
سودابه حسینی‌دوست[3]

چکیده

امروزه مشارکت مردمی به عنوان کلید توسعه جوامع انسانی مطرح شده است. بدین ترتیب که با گسترش گروه‌های انسانی، مشارکت شهروندی در توسعه پایدارشهر تجلی پیدا می‌کند. هدف این مقاله، بررسی نقش ویژگی‌های فردی از جمله میزان تحصیلات، نوع شغل و مدت اقامت در میزان مشارکت و نقش آنان در توسعه پایدار شهر آمل می‌باشد. این شهر دارای ۵۴۱۴۴ خانوار است که تعداد ۳۰۰ خانوار به عنوان نمونه تصادفی انتخاب شد. روش تحقیق از نوع توصیفی- تحلیلی است و به منظور گردآوری آمار و اطلاعات لازم از دو روش اسنادی و میدانی استفاده به عمل آمده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری آنوا و آزمون t یک طرفه استفاده شده است. برخی نتایج این تحقیق نشان‌دهنده مشارکت ضعیف شهروندان شهر آمل در توسعه پایدار شهری، وجود تفاوت معنادار میان سابقه سکونت شهروندان و تمایل به مشارکت در شهر آمل و نیز تفاوت معنادار میان تمایل به مشارکت مردم از نظر وضعیت شغلی و تحصیلی‌شان می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مشارکت مردمی، توسعه پایدار، ویژگی‌های فردی، شهرآمل، جوامع انسانی
طبقه‌بندی JEL: H11, M52, R10.

۱*- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی،دانشگاه مازندران، مازندران، ایران، مسئول مکاتبات: r.moradnejad@umz.ac.ir
۲- استادیار جغرافیا، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ایران
۳- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، مازندران، ایران

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

۱- مقدمه

یکی از مهمترین اهداف برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، آینده‌نگری، ایجاد توسعه متعادل مناطق و بررسی استعدادهای بالقوه و بالفعل، همچنین ارزیابی و شناخت رابطه بین جمعیت و خدمات مورد نیاز منطقه است. از آنجایی که مقوله توسعه امری انسانی است و انسان بنا به طبع نوگرایی خود، همواره در تغییر و تحول محیط و زندگی خود تلاش می‌کند، این تغییرات و نوآوری‌ها و نوگرایی‌ها باید از سطوح مثل شهر آغاز و در سطوح گسترده‌تر جامعه یا کشور اشاعه یابد. برای توسعه هر شهری نخست باید افراد آن شهر خواستار توسعه و تحول باشند و در فرایند رشد و گسترش شهر خود، مشارکت فعال داشته باشند.

با مطالعه سیر تکاملی جوامع بشری مشاهده می‌شود که پیشرفت و توسعه پایدار هنگامی میسر شده است که انسان‌ها در جریان زندگی خود با یکدیگر مشارکت و همکاری داشته‌اند (حداد تهرانی، محرم‌نژاد، ۱۳۸۱). مشارکت از دو جهت تأثیر اساسی در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه پایدار شهری دارد: نخست این که مشارکت یک ابزار لازم برای دستیابی به شناخت و تصمیم‌گیری درست محسوب می‌شود. دوم این که مشارکت تنها راه بهره‌گیری از امکانات طبیعی و انسانی شهر و شهروندان در جهت طرح‌های توسعه پایدار شهری است (مطوف، ۱۳۷۸).

یکی از موضوعات مهم و حیاتی امروز شهرهای کشور، گسترش نقش مردم در فرایند توسعه پایدار شهری است. توسعه پایدار مفهومی است که در آن تأمین مستمر نیازها و رضایت‌مندی افراد همراه با افزایش کیفیت زندگی انسان مدنظر قرار می‌گیرد (افتخاری، رحیمی، ۱۳۷۸). توسعه پایدار باید مبتنی بر زمینه‌سازی مشارکت همگانی و التفات به وضع جامعه باشد (محمودی نژاد، ۱۳۸۹). توسعه پایدار با مشارکت مردمی همراه بوده و مبتنی بر کاهش فقر است. مشارکت شامل شفافیت، باز بودن فضای جامعه و چند صدایی بودن در حوزه عمومی جامعه است و نیازمند فضایی است که افراد بتوانند در تصمیم‌گیری‌هایی که در سرنوشت آنها مؤثر است تأثیرگذار باشند. با مشارکت شهروندان زمینه‌های رشد، توانایی افراد جامعه و بروز خلاقیت‌ها فراهم شود و منجر به احساس تعلق گفتگوهای آزاد و گسترده می‌شود و در نتیجه می‌تواند در امر توسعه پایدار شهری بسیار مؤثر باشد.

مشارکت درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را بر می‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند (طوسی، ۱۳۷۰).

در پژوهش حاضر، سعی شده نقش ویژگی‌های فردی از جمله میزان تحصیلات، نوع شغل و مدت اقامت در میزان مشارکت شهروندان در توسعه پایدار شهری در محدوده مورد نظر تحلیل و ارزیابی شود و همچنین علل و عوامل مشارکت و یا عدم مشارکت‌پذیری شهروندان مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد.

رشد سریع شهرنشینی به طور فزاینده‌ای خارج از ظرفیت و توانایی مقامات شهری در فراهم نمودن خدمات اولیه زیست محیطی، مسکن، اشتغال و دیگر حداقل احتیاجات برای یک جامعه سالم و پایدار است که بحران‌های اجتماعی- اقتصادی و سیاسی و مشکلات بهداشتی و غیره از عواقب زیان‌بار آن است (Keating, 1993).

در ایران برنامه‌ریزی طرح‌های توسعه شهری بر اساس روش قانونی سلسله مراتبی کل به جز، با نقش مهندسین مشاور، به عنوان متخصصان فنی و بر اساس روش برنامه‌ریزی جامع است. منبع اطلاعات، اغلب بررسی‌های جامعی هستند که از پایگاه داده‌ها و نقشه‌های آماری اخذ می‌شود و سازمان‌های دولتی حامیان این طرح‌ها هستند (یاور،۱۳۸۰). بر این اساس، بسیاری از شهرهای امروز ایران با مشکل عدم مشارکت یا مشارکت ضعیف شهروندان روبه‌رو هستند و این مسأله

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

یکی از علل ناکامی مدیریت شهری و ناتمام ماندن طرح‌های شهری از جمله طرح جامع و تفصیلی است.

از آنجا که مشارکت شهروندان از ضرورت‌ها و الزامات توسعه پایدار شهری می‌باشد، توسعه‌ای که بتواند نیازهای نسل امروز را بدون به مخاطره انداختن نیازهای نسل آینده تأمین نماید، بدون مشارکت شهروندان توسعه پایدار شهری بی‌نتیجه می‌ماند (Coznens, 2002). با توجه به این که این نقش در کشور ما کمرنگ می‌باشد، دستیابی به توسعه پایدار در شهرهای ایران دچار مشکلات و معضلاتی شده است. مؤلفه مشارکت شهروندان در تهیه طرح‌های توسعه شهری بسیار کمرنگ و در اغلب موارد نادیده گرفته می‌شود و مهمتر این‌که گستردگی شهر، زمینه‌های مشارکت‌پذیری شهروندان را سست نموده است. در صورتی‌که توسعه پایدار شهری تابعی از متغیرهای وابسته نظیر علاقه‌مندی به محل زندگی، جلوگیری از رشد ناهنجاری‌های اجتماعی و فعال نمودن نهادها و تشکل‌های مردمی است (معین، ۱۳۶۲).

از اواخر دهه ۱۹۵۰ مفهوم مشارکت و توسعه مشارکتی در مباحث توسعه اقتصادی به دنبال شکست برنامه‌های اقتصادی مطرح شد. دهه ۱۹۶۰ را می‌توان دهه بسیار مهم در شکل‌گیری تفکرات فلسفی و مبانی نظری مشارکت و برنامه‌ریزی شهری اولیه دانست (مرادی مسیحی، ۱۳۸۰). در زمینه برنامه‌ریزی شهری با مردم، در مراکز علمی خارج از کشور مطالعات گسترده‌ای صورت گرفته است که همزمان در دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی در کشورهای اروپایی و آمریکایی این مطالعات انجام شده است.

یکی از تحقیقات انجام شده در زمینه نقش مشارکت مردم در توسعه شهرها مربوط به مطالعات کوپنجا و انسریک[1] (۲۰۰۹) می‌باشد. آنان معتقدند که سرعت و مقیاس شهرنشینی، دولت‌ها را در سراسر جهان با چالش‌های جدی برای ایجاد، تعمیر و نگهداری و بهره‌برداری از زیرساخت‌های عمومی شهری روبرو ساخته است. این زیرساخت‌ها به نگهداری و مراقبت دائمی نیاز دارند تا با استانداردهای زندگی و ایجاد شرایط مطلوب برای توسعه پایدار فراهم شود. فقدان بودجه عمومی و ناکارآمدی ارائه خدمات عمومی منجر به تحریک بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری منابع در طرح‌های زیرساخت‌های عمومی شهری شده است. با این حال، مشارکت بخش خصوصی ایجاد طیف وسیعی از چالش‌های جدید است. این مقاله بر اساس یک بررسی در تجارب مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی شهری، به شناسایی شیوه‌های حکمرانی شهری برای کمک به مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های زیربنایی شهری با هدف افزایش پایداری محیط شهری تدوین شده است (Koppenjan, Ensrink, 2009).

در این زمینه، چه به صورت نظری و چه به لحاظ موردی مطالعات کمتری در ایران انجام شده است؛ بنابراین بحث مداخله شهروندان با وجود این که پس از دهه ۱۳۷۰ (ه. ش) از مباحث عمومی در ایران شد اما در محافل دانشگاهی داخل بحث نوینی محسوب می‌شود.

ربانی و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی تأثیر رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امور شهری (مورد مطالعه شهر اصفهان)»، به دنبال ارزیابی رابطه رفاه اجتماعی و اقتصادی و میزان مشارکت‌پذیری شهروندان در امور شهری بودند. بر اساس نتایج به دست آمده رابطه خطی و معناداری میان رفاه اقتصادی و اجتماعی و مشارکت‌پذیری شهروندان یافت شده است و این گونه نتیجه‌گیری شد که مسئولان شهر اگر بتوانند اعتماد مردم را جلب کنند و از این طریق به رضایت‌مندی اجتماعی آنان بیافزایند، در این صورت احساس تعلق آنان به منطقه مسکونی افزایش یافته و باعث مشارکت‌پذیری بالاتر آنان خواهد شد.

مطالعه‌ای با عنوان «موانع مشارکت اجتماعی شهروندان تهرانی» از سوی یزدان‌پناه (۱۳۸۶) انجام شده است. این مقاله به ارزیابی میزان مشارکت اجتماعی

1- Koppenjan and Ensrink

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

ساکنین شهر تهران پرداخته است. مؤلفه‌های مورد ارزیابی در این پژوهش، مشارکت اجتماعی غیررسمی و مشارکت اجتماعی رسمی است که شرایط نشان می‌دهد، مشارکت داوطلبانه سازمان‌های غیردولتی از وضعیت خوبی برخوردار نیست و فعالیت‌های اجتماعی غیررسمی به طور نسبی از وضعیت بهتری برخوردار است و از سویی این مقاله نشان می‌دهد که افراد جامعه ارزیابی شده موانع زیادی برای مشارکت اجتماعی خود می‌بینند.

الشوکی (۱۳۸۳)، پژوهشی تحت عنوان بررسی مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره امور شهر (نمونه موردی منطقه ۶ تهران) با استفاده از روش پیمایش و با استفاده از ابزار پرسشنامه نشان داد که احساس بی‌قدرتی، میزان آگاهی و اطلاعات در زمینه مسائل شهری، میزان هزینه و فایده مشارکت و تعداد گروه‌های غیردولتی که فرد در آنها عضویت دارد می‌توانند با میزان مشارکت رابطه داشته باشد.

شهرداری بهشهر (۱۳۸۶) پژوهشی را با عنوان (نقش مشارکت شهروندان در پایداری طرح‌های توسعه شهری) در میان سرپرستان خانوارهای شهری، کارشناسان، مسئولان انجام داد. اهداف اصلی طرح، بررسی و تحلیل مکانیزم‌های اجرایی دستیابی به توسعه پایدار در مناطق شهری با تأکید بر مشارکت‌های تشکل‌های مردمی و سازمان‌های غیردولتی بوده است. داده‌های حاصل از این مطالعه نشان داد که بین متغیرهای اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، فعالیت‌های تشکل‌های مردمی و غیردولتی و نیازهای شهروندان با مشارکت آنان در توسعه پایدار محلات شهری در سطح معناداری ۵ درصد رابطه معناداری وجود دارد.

دلایل عدم مشارکت شهروندان چیست؟ موارد زیر می‌تواند ما را به مسأله اصلی تحقیق حاضر رهنمون کند. نبود اطلاعات و آگاهی‌های فردی در زمینه مسائل شهری در بین شهروندان، عدم اعتماد شهروندان به مسئولان شهری، عدم احساس تعلق به محیط زندگی در بین شهروندان، کم‌رنگ بودن فرهنگ مشارکت و مشارکت‌پذیری شهروندان و نبود نهادهای مردمی اثرگذار (پیران، ۱۳۷۶).

عمدتاً این تحقیق بر اساس مؤلفه‌های اجتماعی از جمله میزان سواد، جنسیت، آگاهی‌های فردی، اثرگذاری نهادهای مردمی (NGO)[1] و غیره پیش خواهد رفت و در این میان نقش هر یک از این موارد در مشکلات اجتماعی و فیزیکی شهر بررسی می‌شود.

شهر آمل به عنوان یکی از مراکز مهم جمعیتی در استان همواره مورد توجه برنامه‌ریزان بوده است. از سوی دیگر این شهر، دارای جاذبه‌های فراوان برای جذب جمعیت شهری و روستایی مجاور برای سکونت و فعالیت است.

اهمیت و ضرورت مشارکت شهروندان از آنجا ناشی می‌شود که میزان پایین مشارکت مردم در شهر و گاه مقابله آنان با ایجاد و اجرای برخی برنامه‌های عمرانی تا جایی است که بعضی از این پروژه‌ها به دلیل عدم استقبال در حال حذف شدن است. این امر از دو دیدگاه نگرشی و دیدگاه عملی قابل مشاهده است. طبیعی است که در چنین شرایطی در شهر مورد مطالعه از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های مردم در زمینه‌های مختلف از قبیل بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، گسترش فضای سبز شهری، کاهش آلودگی هوا از طریق همکاری مردم در استفاده کمتر از وسایل نقلیه شخصی، سرمایه‌گذاری در طرح‌های عمرانی و ... استفاده کافی به عمل نمی‌آید و این نیروهای بالقوه انسانی (مالی و فکری) که می‌توانست باعث توسعه و تقویت شهر شود، به هدر می‌رود.

در این مطالعه با توجه به معضلات و مشکلات شهر آمل، به بررسی نقش مشارکت شهروندان در توسعه پایدار شهری برای ارائه راهکارهای مناسب پرداخته می‌شود.

در این پژوهش سؤال می‌گردد که نقش ویژگی‌های فردی شهروندان از جمله میزان تحصیلات، نوع شغل و

1- Non-Government Organization

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

مدت اقامت در میـزان مشـارکت آنـان در توسـعه پایـدار شهری آمل تا چه حدی است؟

۲- روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف از نوع کاربردی محسوب می‌شود و به لحاظ روش پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی می‌باشد. در این پژوهش با توجه به مسائل مورد بررسی مؤلفه‌ها و متغیرهایی مد نظر قرار دارند که در جدول ۱ به آنها اشاره شده است.

جدول ۱- مؤلفه‌ها و متغیرهای تحقیق

مؤلفه‌ها	متغیرهای مستقل (X)	متغیرهای تابع (Y)
- تمایل در زمینه جمع‌آوری زباله -تمایل به آسفالت کوچه‌ها -تمایل در زمینه برگزاری جشن‌ها و مراسم مذهبی - تمایل در زمینه ایجاد فضای سبز - تمایل به سرمایه‌گذاری عمرانی	علاقه‌مندی به محل زندگی	توسعه پایدار شهر آمل
- گسترش فضاهای فرهنگی و ورزشی - ایجاد امنیت محله‌ها	جلوگیری از رشد ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی	توسعه پایدار شهر آمل
- تشکیل دوره‌های آموزشی شهروندی - تشکیل و به کارگیری تشکل‌های مردم نهاد (NGO)	رشد و فعال نمودن نهادها و تشکل‌های مردمی	توسعه پایدار شهرآمل

منبع: (مطالعات نگارندگان)

با توجه به این که در این پژوهش، از روش میدانی استفاده شده است، برای تعیین حجم نمونه از فرمول نمونه‌گیری کوکران (حافظ نیا، ۱۳۸۱) استفاده شد.

معادله ۱) فرمول کوکران

$$n=\frac{(t^2\frac{pq}{d^2})}{1+\frac{1}{N}(t^2\frac{pq}{d^2}-1)}$$

n: حجم نمونه

N: تعداد کل جامعه آماری

t^2: درصداحتمال صحت گفتار = ۱/۹۶

$$n=\frac{۱/۹۶\times\frac{۰/۷\times۰/۳}{۰/۰۵}}{۱+\frac{۱}{۵۴۱۴۴}(۱/۹۶\times\frac{۰/۷\times۰/۳}{۰/۰۵}-۱)}=۳۰۰$$

P: احتمال وجود صفت = ۰/۷

q: احتمال عدم وجود صفت = ۰/۳

d^2: خطای نمونه‌گیری = ۰/۰۵ = a

N: تعداد خانوار در شهر آمل ۵۴۱۴۴

بر اساس فرمول فوق، حجم نمونه ۳۰۰ خانوار به دست آمده است که مبنای مطالعه میدانی قرارگرفت.

برآورد پایایی یا قابلیت اطمینان پرسشـنامه: بـرای این منظور از آزمون آلفای کرونباخ استفاده به عمل آمـد. مقدار آلفای به دسـت آمـده برابـر (۰/۸۹۵) مـی‌باشـد و چون عدد حاصل از ۰/۷۵ بزرگ‌تر است؛ بنـابراین اعتبـار کلی پرسشنامه تأیید می‌شود.

بـه منظـور تجزیـه و تحلیـل داده‌هـا و آزمـون فرضیه‌های تحقیق ابتدا جامعـه نمونـه از طریـق فرمـول کوکران به دست آمده و سپس پرسشنامه‌هایی به منظور دریافت نظرات مردم و کارکنان مدیریت شهری تـدوین و تکمیل شد و با استفاده از شیوه‌های آماری نظیـر آزمـون آنوا و آزمون آماری پارامتریک t یک‌طرفه به تحلیل نتایج پرداخته شد. برای مقایسه میانگین چنـد جامعـه (یعنـی تأثیر یک متغیر مستقل گروه‌بندی بر یـک متغیـر کمـی وابسته) از آزمون آنوا استفاده می‌شود (مؤمنی، ۱۳۸۷).

معرفی منطقه مورد مطالعه: شهرستان آمل در مختصات جغرافیایی ۵۲ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی و

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

۳۶ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی قرار دارد (جعفری، ۱۳۶۸). حداقل ارتفاع آن از سطح دریا ۲۴ و حداکثر ارتفاع آن ۹۰ متر می‌باشد (عزیزپور، ۱۳۷۴). شهرستان آمل در بخش میانی استان مازندران با وسعتی بالغ بر ۳۰۷۴/۴ کیلومتر مربع، ۱۲ درصد از کل مساحت استان را در برمی‌گیرد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۲). مرکز این شهرستان شهر آمل می‌باشد که در قسمت شمالی شهرستان واقع شده است (نقشه ۱). فاصله این شهر تا مرکز کشور برابر با ۱۸۱ کیلومتر و تا مرکز استان ۶۹ کیلومتر است. شهرستان آمل مطابق با آخرین تقسیمات کشوری شامل ۴ منطقه شهری (آمل، گزنگ، رینه، دابوشت) ۳ بخش (لاهیجان، مرکزی و دابودشت) و ۸ دهستان می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۶).

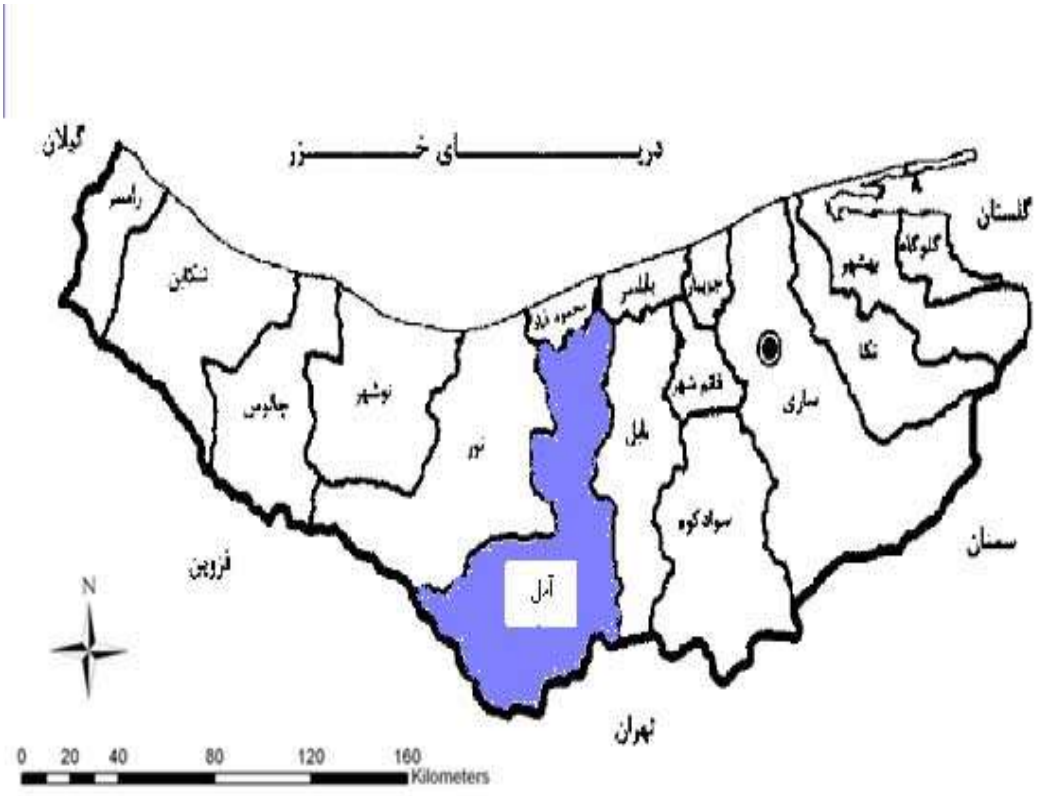

نقشه ۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان آمل در استان مازندران

منبع: (معاونت برنامه‌ریزی استانداری مازندران – واحد نقشه و GIS)

۳- یافته‌های پژوهش

برای شناخت ویژگی‌های عمومی پرسش‌شوندگان به توصیف برخی از ویژگی‌های آنان پرداخته می‌شود. حجم نمونه در پژوهش حاضر را ۳۰۰ خانوار (سرپرستان خانوار) تحقیق تشکیل می‌دهد که به صورت تصادفی مورد پرسشگری قرار گرفتند. از این میان ۲۴ درصد را زنان و ۷۶ درصد را مردان تشکیل می‌دادند. بررسی وضعیت سنی پرسش‌شوندگان نشان می‌دهد که گروه ۳۰-۴۰ سال با ۳۸/۷ درصد بیشترین فراوانی را داشته است. بررسی وضعیت تحصیلی نمونه آماری مورد مطالعه نشان می‌دهد که به ترتیب سطح تحصیلی دیپلم با ۴۰/۷ درصد بیشترین مقدار را نشان می‌دهد. به لحاظ اشتغال،

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]
[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

گروه کارمند با ۳۸/۷ درصد بیشترین فراوانی را دارا بوده است. بررسی مدت زمان اقامت در شهر نشان می‌دهد که گروه با سابقه سکونت ۵ تا ۱۵ سال بیشترین نسبت را (۳۴/۶) به خود اختصاص داده است.

در پژوهش حاضر، نقش ویژگی‌های فردی از جمله میزان تحصیلات، نوع شغل و مدت اقامت در میزان مشارکت مردمی در توسعه پایدار شهری مورد سنجش قرار گرفته است، در این راستا از مؤلفه‌های مختلف با استفاده از پرسشنامه در سطح شهر بهره گرفته شده است.

برای سنجش مؤلفه‌های مورد بررسی از ۱۱ سؤال در طبقه‌بندی ۵ سطحی طیف لیکرت استفاده شده است که در آن تأثیر مشارکت مردم در طرح‌ها، تمایل به مشارکت، علاقه‌مندی مدیران در به کارگیری NGO، تأثیر آموزش شهروندی در مشارکت، تأثیر گسترش فضاهای فرهنگی و ورزشی در مشارکت، مشارکت در جمع‌آوری زباله، مشارکت در امنیت محله، مشارکت در جشن‌ها و مراسم مذهبی، مشارکت در آسفالت کوچه‌ها، ایجاد فضای سبز و تمایل به سرمایه‌گذاری عمرانی در سطح شهر مورد سنجش قرار گرفته است.

همان‌گونه که در جدول ۲ نیز مشخص است، در بررسی دقیق‌تر مؤلفه‌های مورد ارزیابی در شهر آمل گویه‌های تأثیر مشارکت مردم در طرح‌ها با Mean=۳/۶۸، تمایل به مشارکت در امر تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی با Mean=۳/۷۸، تأثیر گسترش فضاهای فرهنگی و ورزشی با Mean=۳/۳۲، مشارکت در جمع‌آوری زباله با Mean=۳/۹۶، مشارکت در امنیت محله با Mean= ۴/۰۹، تمایل به ایجاد فضای سبز با Mean= ۳/۳۶، میانگین بالاتر از حد متوسط که ۳ می‌باشد را نشان می‌دهد، این در حالی است که علاقه‌مندی مدیران در به کارگیری NGO با Mean= ۲/۶۹، تأثیر آموزش شهروندی با Mean= ۲/۹۸، مشارکت در جشن‌ها و مراسم مذهبی با Mean =۲/۸۳، تمایل به مشارکت در آسفالت کوچه با Mean=۲/۷۰، تمایل در سرمایه‌گذاری در امور عمرانی با Mean=۲/۸۷ در مقایسه با حد متوسط میانگین پایین‌تری را نشان می‌دهد.

جدول ۲- جدول توصیفی شاخص‌های مورد بررسی در شهر آمل در سال ۱۳۹۱

ردیف	مؤلفه‌های مورد بررسی	تعداد	کمترین	بیشترین	میانگین	انحراف استاندارد
۱	تأثیرمشارکت مردم در طرح‌ها	۳۰۰	۲	۵	۳/۶۸	۰/۹۲
۲	تمایل به مشارکت در امر تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی	۳۰۰	۱	۵	۳/۷۸	۰/۶۴
۳	علاقه مدیران در به کارگیری NGOها	۳۰۰	۱	۴	۲/۶۹	۱/۰۸
۴	تأثیر آموزش شهروندی	۳۰۰	۲	۴	۲/۹۸	۰/۸۸
۵	تأثیر گسترش فضاهای فرهنگی و ورزشی	۳۰۰	۱	۵	۳/۳۲	۱/۱۲
۶	تمایل به مشارکت در جمع‌آوری زباله	۳۰۰	۱	۵	۳/۹۶	۰/۸۵
۷	تمایل به مشارکت در امنیت محله	۳۰۰	۳	۵	۴/۰۹	۰/۷۴
۸	تمایل به مشارکت در جشن‌ها و مراسم مذهبی	۳۰۰	۲	۴	۲/۸۳	۰/۵۸
۹	تمایل به مشارکت آسفالت کوچه‌ها	۳۰۰	۱	۴	۲/۷۰	۱/۰۳
۱۰	تمایل به مشارکت در ایجاد فضای سبز	۳۰۰	۳	۴	۳/۳۶	۰/۴۸
۱۱	تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی	۳۰۰	۲	۴	۲/۸۷	۰/۸۲
	جمع مؤلفه‌ها		۱/۶۳	۴/۴۵	۳/۲۹	۰/۶۰

منبع: (محاسبات نگارندگان)

یکی از روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات (با توجه به حجم بالای نمونه‌ها و فرض نرمال بودن توزیع داده‌ها) استفاده از آزمون آماری پارامتریک t یکطرفه می‌باشد؛ بنابراین در این قسمت از تحقیق وضعیت هر یک از

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

شاخص‌های مذکور و معرف‌های مربوط به آن با استفاده از این آزمون مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند.

یافته‌ها نشان می‌دهد مشارکت مردم در توسعه پایدار شهر با دریافت میانگین معادل ۳/۰۱ مشارکت چندانی را نشان نمی‌دهد (جدول ۳). نتایج آزمون t صورت گرفته برای این متغیر، (t= ۵/۲۶) و (Sig= ۰/۰۰۱)، نشان می‌دهد که میانگین مشاهده شده متغیر مذکور به میزان معناداری (Mean Difference= ۰/۳۳) از میانگین مورد انتظار آن کمتر است. رقم مربوط به حد بالا و پایین t (یعنی ۰/۴۵ و ۰/۲۵) نیز مؤید این ادعا است. این نتیجه در سطح ۹۵ درصد قابل اطمینان است.

جدول ۳- سنجش میزان مشارکت مردم در شهر آمل در سال ۱۳۹۱ بر اساس آزمون One sample T-test

مؤلفه‌های مشارکت	Tese value=3						
	Mean	t	Df	Sig (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
تمایل به مشارکت در امر تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی	۳/۷۸	۱۵/۰۳۷	۲۹۹	۰/۰۰۰	۰/۷۸۶	۰/۶۸	۰/۸۹
مشارکت در جمع‌آوری زباله	۳/۹۶	۱۳/۶۹	۲۹۹	۰/۰۰۰	۰/۹۶	۰/۸۲	۱/۰۹
مشارکت در امنیت محله	۴/۰۹	۱۷/۹۷	۲۹۹	۰/۰۰۰	۱/۰۹	۰/۹۷	۱/۲۱
مشارکت در جشن‌ها و مراسم مذهبی	۲/۸۳	-۳/۴۹	۲۹۹	۰/۰۰۱	-۰/۱۶	-۰/۲۶	-۰/۰۷
تمایل به مشارکت آسفالت کوچه‌ها	۲/۷۰	-۳/۴۷	۲۹۹	۰/۰۰۱	-۰/۲۹	-۰/۴۶	-۰/۱۲
تمایل به مشارکت در ایجاد فضای سبز	۳/۳۶	۹/۲۸	۲۹۹	۰/۰۰۰	۰/۳۶	۰/۲۸	۰/۴۴
تمایل به سرمایه‌گذاری در امور عمرانی	۲/۸۷	-۱/۸۷	۲۹۹	۰/۰۶۴	-۰/۱۲	-۰/۲۶	۰/۰۰۷
جمع مؤلفه‌ها	۳/۰۱	۵/۲۶	۲۹۹	۰/۰۰۰	۰/۳۳	۰/۲۰	۰/۴۵

منبع: (محاسبات نگارندگان)

در این بخش جهت واکاوی موضوع مورد مطالعه از جنبه‌های مختلف، سعی بر این است تا تأثیر سابقه سکونت شهروندان، بر تمایل به مشارکت مردم در توسعه پایدار شهر آمل مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. بدین منظور رابطه میان‌مدت اقامت شهروندان به عنوان متغیر مستقل و شاخص‌های مختلف مشارکت مردم در توسعه پایدار شهر آمل به عنوان متغیرهای وابسته این تحقیق مدنظر قرارگرفتند. بررسی رابطه میان میزان مدت اقامت شهروندان و تمایل به مشارکت در توسعه شهر آمل، مطابق نتایج آزمون آنوا که Sig= ۰/۰۰۰ و df=۴ و F=۱۷ /۲۳ را نشان می‌دهد، تفاوت معناداری میان سابقه سکونت شهروندان و تمایل به مشارکت شهر آمل وجود دارد. این امر مبین تأثیرگذاری سابقه سکونت شهروندان بر تمایل به مشارکت آنان در توسعه شهر آمل است (جدول ۴).

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

جدول ۴- بررسی تأثیر مدت اقامت در تمایل به مشارکت در شهر آمل (براساس آزمون آنوا)

	sig	F	Mean Square	df
بین گروهی	۰/۰۰۰	۱۷/۲۳۰	۱/۰۸۵	۴
درون گروهی	-	-	۰/۰۶۳	۲۹۵
کل	-	-	-	۳۰۰

منبع: (محاسبات نگارندگان)

از آنجایی که بر اساس نتایج تست لوین، (Sig=۰/۳۸۱) بیشتر از ۵ درصد است؛ بنابراین فرض برابری واریانس‌های بین گروهی تأیید شده و باید نتایج آزمون Tukey را در تأثیر سابقه سکونت بر تمایل به مشارکت شهر آمل، تحلیل نمود.

با توجه به نتایج آزمون Post Hac باید ذکرکرد، مقایسه سابقه سکونت کمتر از ۵ سال با ساکنین دارای سابقه سکونت ۱۶ تا ۲۴ سال با (Sig=۰/۰۳) با Mean Difference=۰/۴۵ مبین تفاوت معنادار میزان تمایل گروه‌های مذکور در مشارکت در توسعه پایدار می‌باشد؛ به طوری که ساکنان دارای سابقه کمتر تمایل کمتری را برای مشارکت ابراز داشتند (جدول ۵).

جدول ۵- بررسی تأثیر مدت اقامت در تمایل به مشارکت شهر آمل در سال ۱۳۹۱ براساس آزمون آنوا و Post Hoc Test

مدت اقامت در تمایل به مشارکت I	مدت اقامت در تمایل به مشارکت J	Mean Difference (I-J)	Std.Error	Sig	95% Confidence Interval	
					Upper Bound	Lower Bound
کمتر از ۵ سال	۵ تا ۱۵	۰/۱۴	۰/۱۵	۰/۸۸	۰/۵۶	-۰/۲۸
	۱۶ تا ۲۴	۰/۴۵	۰/۱۵	۰/۰۳	۰/۸۹	۰/۰۱۸
	۲۴+ سال	-۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۹۱	۰/۲۸	-۰/۵۳
۵ تا ۱۵ سال	کمتر از ۵	-۰/۱۴	۰/۱۵	۰/۸۸	۰/۲۸	-۰/۵۶
	۱۶ تا ۲۴	۰/۳۱	۰/۰۷۹	۰/۰۰۱	۰/۵۳	۰/۰۹
	۲۴+ سال	-۰/۲۶	۰/۰۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۰۹	-۰/۴۳
۱۶ تا ۲۴ سال	کمتر از ۵	-۰/۴۵	۰/۱۵	۰/۰۳۷	-/۰۱۸	-۰/۸۹
	۵ تا ۱۵	-۰/۳۱	۰/۰۷۹	۰/۰۰۱	-۰/۰۹	-۰/۵۳
	۲۴+سال	-۰/۵۷	۰/۰۷۲	۰/۰۰۰	-۰/۳۷	-۰/۷۷
بیشتر از ۲۴ سال	کمتر از ۵	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۹۱۹	۰/۵۳	-۰/۲۸
	۵ تا ۱۵	۰/۲۶	۰/۰۶	۰/۰۰۰	۰/۴۳	۰/۰۹
	۱۶ تا ۲۴	۰/۵۷	۰/۰۷	۰/۰۰۰	۰/۷۷	۰/۳۷

منبع: (محاسبات نگارندگان)

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

بررسی رابطه میان میزان تحصیلات شهروندان و تمایل به مشارکت در توسعه پایدار شهر آمل، مطابق نتایج آزمون آنوا که Sig= ۰/۰۰۰ و df=۵ و F=۳۸/۸۹ را نشان می‌دهد، تفاوت معناداری میان میزان تحصیلات و تمایل به مشارکت شهر آمل وجود دارد. این امر مبین تأثیرگذاری میزان تحصیلات شهروندان بر تمایل به مشارکت آنان در توسعه شهر آمل است.

با توجه به نتایج آزمون Post Hac باید ذکر کرد، مقایسه تحصیلات زیردیپلم با شهروندانی که دارای تحصیلات بالاتر از لیسانس بودند با Sig =۰/۰۰۱ و با Mean Difference=-۰/۶۸، همچنین میزان تحصیلات دیپلم در مقایسه با لیسانس با Sig=۰/۰۵ با Mean Difference=-۰/۱۱، تحصیلات دیپلم در مقایسه با بالاتر از لیسانس Sig=۰/۰۰۱ با Mean Difference=-۰/۸۳ و لیسانس در مقایسه با بالاتر از لیسانس با Sig=۰/۰۰۰ با Mean Difference=۰/۸۳ مبین تفاوت معنادار میزان تمایل افراد با تحصیلات مختلف در مشارکت در توسعه پایدار می‌باشد. به طور کلی، بر اساس نتایج آزمون و یافته‌های می‌توان بیان داشت، افراد با تحصیلات بالاتر تمایل بیشتری برای مشارکت در توسعه پایدار شهر آمل نشان داده‌اند.

در بررسی تأثیر سابقه وضعیت شغلی شهروندان در تمایل به مشارکت آنان در توسعه پایدار شهر آمل، نتایج آزمون آنوا با توجه به Sig= ۰/۰۰۰ و df=۵ و F=۲۸/۳۱۵ نشان می‌دهد تفاوت معناداری میان تمایل به مشارکت مردم از نظر وضعیت شغلی‌شان وجود دارد، که این امر تأثیرگذاری وضعیت شغلی شهروندان بر تمایل به مشارکت آنان در توسعه پایدار شهر آمل را تأیید می‌کند. بر اساس تست Leven و رد فرض تساوی واریانس‌های بین گروهی، نتایج آزمون Tamhance نشان می‌دهدکه تفاوت معناداری در تمایل به مشارکت شهروندان با وضعیت شغلی متفاوت در توسعه پایدار شهر آمل وجود دارد.

با توجه به نتایج آزمون Post Hac باید ذکر کرد، مقایسه وضعیت شغلی بیکار با شغل آزاد با Sig= ۰/۰۴۶ با Mean Difference= -۰/۶۳ مبین تفاوت معنادار میزان تمایل به مشارکت گروه‌های مذکور در توسعه پایدار شهر آمل است به طوری که شهروندان بیکار تمایل کمتری را به مشارکت ابراز داشتند.

همچنین گروه «وضعیت شغلی سایر» نسبت به افرادی که دارای شغل آزاد بودند، با Sig=۰/۰۱۷ و Mean Difference=۰/۲ تفاوت معناداری را در مشارکت در توسعه پایدار شهر ابراز داشتند.

۴- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به نتایج آزمون آنوا در سنجش رابطه میان میزان مدت اقامت شهروندان و تمایل به مشارکت شهر آمل، تفاوت معناداری میان سابقه سکونت شهروندان و تمایل به مشارکت شهر آمل وجود دارد. این امر مبین تأثیرگذاری سابقه سکونت شهروندان بر تمایل به مشارکت آنان در توسعه شهر آمل می‌باشد.

در بررسی رابطه میان میزان تحصیلات شهروندان و تمایل به مشارکت در توسعه پایدارشهر آمل، مطابق نتایج آزمون آنوا تفاوت معناداری میان میزان تحصیلات و تمایل به مشارکت در توسعه پایدار شهر آمل وجود دارد. این امر مبین تأثیرگذاری میزان تحصیلات شهروندان بر تمایل به مشارکت آنان در توسعه شهر آمل می‌باشد.

در بررسی تأثیر سابقه وضعیت شغلی شهروندان در تمایل به مشارکت آنان در توسعه پایدار شهر آمل، تفاوت معناداری میان تمایل به مشارکت مردم از نظر وضعیت شغلی شان وجود دارد، که این امر تأثیرگذاری وضعیت شغلی شهروندان بر تمایل به مشارکت آنان در توسعه پایدار شهر آمل را تأیید می‌کند.

در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت که با توجه به یافته‌های این پژوهش، مردم از میان گویه‌های مورد سنجش قرار گرفته تمایل بیشتری به مشارکت در امنیت محله دارند، از طرف دیگر با توجه به نتیجه آزمون تی طبق اظهارات آزمودنی‌ها، مشارکت مردم در توسعه پایدار

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

شـهر، مشـارکت چنـدانی را نشـان نمـی‌دهـد. در نتیجـه، فرضیه تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد.

از آنجـا کـه مشـارکت شـهروندان در توسـعه پایـدار شهری، هنگامی می‌تواند به موفقیت کامل منجـر شـود کـه افراد در کلیه مراحل طرح‌های توسعه پایـدار شـهری، یعنـی در مراحل تهیه، تصویب، اجرا و نظارت اعم از تصمیم‌گیـری، تصمیم‌سازی و نحوه دخالت تشکل‌هـای مردمـی و غیـره در توسعه پایدار شهری مشـارکت و هـم فکـری کامـل داشـته باشند؛ پیشنهاد می‌شـود، ابتـدا چگـونگی جـذب و راه‌هـای مشارکت شهروندان در کلیه ابعاد از جمله مسـائل فرهنگـی، امنیتی، زیباسازی و بهداشت محیط محلات مورد شناسـایی قرار گیرد، سپس زمینه‌های مشـارکت شـهروندان از طریـق بسترسازی و ایجاد انگیزه فراهم گردد.

۵- منابع

الشـــوکی، ســـیدیحیی. (۱۳۸۳). مشـــارکت اجتمـــاعی شهروندان در اداره امور شهر منطقـه ۶ تهـران، پایـان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشـکده علـوم اجتماعی.

الیوت، جنیفر. آ. (۱۹۹۹). *مقدمه‌ای بـر توسـعه پایـدار در کشورهای در حال توسعه (۱۳۷۸)*، ترجمـه عبدالرضـا رکن الدین افتخاری و حسین رحیمی، تهران: مؤسسه توسعه روستایی ایران.

پیـــران، پرویـــز. (۱۳۷۶). شـــهر شـــهروندمدار، *اطلاعـــات سیاسی- اقتصادی*، (۸ و ۷)، ۱۲۲ و ۱۲۱، ۳۱-۲۶.

جعفری، عباس. (۱۳۶۸). *نقشه خوانی گیتاشناسـی*، چـاپ ســـوم، تهـــران: انتشـــارات ســـازمان جغرافیـــایی و کارتوگرافی گیتاشناسی.

حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۱). *مقدمه‌ای بـر روش تحقیـق در علوم انسانی*، چاپ هفتم، تهران: انتشارات سمت.

ربانی، رسول؛ آرانچولام، دارما؛ عباس‌زاده، محمد؛ قاسـمی، وحید. (۱۳۸۶). بررسی تأثیر رفاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مشارکت شهروندان در امـور شـهری (مـورد مطالعه شـهر اصـفهان)، *دو فصـلنامه علـوم اجتمـاعی دانشگاه فردوسی مشهد*، (۲)۴، ۱۰۰-۷۳.

شهرداری بهشهر. (۱۳۸۶). *نقش مشـارکتی شـهروندان در پایـداری طـرح‌هـای توسـعه شـهری*، مشـاور مهـدی نصیری خلیلی، شورای پژوهش استانداری مازندران.

طوســـی، محمـــدعلی. (۱۳۷۰). *مشـــارکت در مـــدیریت و مالکیت*، تهران: مرکز آموزش و مدیریت دولتی تهران.

عزیزپور، فرهاد. (۱۳۷۴). جمعیـت و بسـتر جغرافیـایی آن در شهرسـتان آمـل، رسـاله کارشناسـی ارشـد، گـروه جغرافیا دانشگاه تهران، تهران.

محمودی‌نژاد، هادی. (۱۳۸۹). *توسعه پایدار شهری و رفاه اجتماعی شهروندی*، تهران: انتشارات باشگاه اندیشه.

مرادی مسیحی، واراز. (۱۳۸۰). جـزوه کارشناسـی ارشـد جامعه شناسی، دانشگاه علم و صنعت تهران.

مرکز آمار ایران. (۱۳۸۶). سالنامه آماری استان مازندران.

مرکز آمار ایران. (۱۳۸۲). سالنامه آماری کشور.

معـین، محمـد. (۱۳۶۲). *فرهنـگ فارسـی*، چـاپ پـنجم، تهران: انتشارات امیرکبیر.

مطـــوف، شـــریف. (۱۳۷۸). نقـــش مشـــارکت مـــردم در برنامـــه‌ریـــزی توســـعه کشـــور، *فصـــلنامه پـــژوهش*، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهـاد دانشـگاهی، ۳(۱)، ۱۶-۱۰.

مولدان، بـدریج؛ بیلهـارز، سـوزان. (۱۹۹۸). *شـاخص‌هـای توسـعه پایـدار*، ترجمـه حـداد تهرانـی و محـرم نـژاد (۱۳۸۱). تهران: انتشـارات سـازمان حفاظـت محـیط زیست.

مؤمنی، منصور. (۱۳۸۷)، *تحلیل‌های آماری بـا اسـتفاده از SPSS*، تهران: کتاب نو.

یـاور، بیـژن. (۱۳۸۰). *شهرسـازی مشـارکتی و جایگـاه مشـارکت مـردم در شـهرهـای ایـران*، پایـان نامـه کارشناسی ارشد شهر سازی، دانشـگاه علـم و صـنعت تهران.

یـزدان‌پنـاه، لـیلا. (۱۳۸۶). موانـع مشـارکت اجتمـاعی شهروندان تهرانـی، *فصـلنامه رفـاه اجتمـاعی*، (۲۶)۷، ۱۳۰-۱۰۵.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]

Coznens. P. M. (2002). Sustainable urban development and crime prevention through environmental design for the British city, *Cities, 19*(2), 129–137.

Keating, M. (1993). *The Earth* Summit's *Agenda for Change: A Plain Language Version of Agend 21 and the Other Rio Agreement's*, Geneve: Center for our comman future.

Koppenjan, J. M. and Enserink, B. (2009). Public–private partnerships in urban infrastructures: Reconciling private sector participation and sustainability, *Public Administration Review, 69*(2), 284-296.

[Downloaded from iueam.ir on 2026-11-10]

[DOR: 20.1001.1.23452870.1392.1.3.9.9]